

Спеціалізованій вченій раді
Д 26.056.02 у Київському
національному університеті
будівництва та архітектури
03037, м. Київ,
Повітрофлотський проспект, 31

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора архітектури, доцента Шульги Геннадія Михайловича,
професора кафедри містобудування Національного університету

«Львівська політехніка»

на дисертацію **Чижевської Лідії Олександрівни**

«ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ ТА ПОСЕЛЕНЬ З ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИМИ ФУНКЦІЯМИ»

Актуальність теми дослідження. Сучасна планувально-просторова організація систем розселення сформувалась в умовах обласних територіальних утворень, які відрізняються за величиною території, географічним положенням, рівнем і видом господарського освоєння. Планувальна організація систем розселення сформувалася під впливом ряду чинників, передусім, рівня і виду господарського освоєння території (руральний, неруральний), природних умов тощо. Тому у різних районах України спостерігаються значні відмінності у поселенській мережі, структурі систем, особливостях їх функціонування.

Упродовж тривалого часу функціонування системи зазнали еволюційних змін у своїй структурі та у характері системоутворюючих зв'язків.

Реформа адміністративного устрою України, зміна існуючої структури адміністрування викликала багато проблем у всіх галузях народного господарства та управлінській сфері життя.

Основними з точки зору територіально-просторового розвитку – є стратегічні питання у процесах вдосконалення функціонально-просторової організації населених пунктів. Окрім територіального планування важливо встановити за рахунок яких ресурсів можливий розвиток урбанізованого середовища кожного структурного елементу об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Автор дисертаційного дослідження вважає, що економічний та соціальний розвиток сільських громад України можливий за рахунок індустрії туризму, зокрема, сільського зеленого. Сільський туризм може забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільській місцевості та вирішити соціально-економічні проблеми на селі, що у свою чергу покращить матеріальне становище селян.

Розробка основних принципів архітектурно-планувальної організації сільських територій та поселень з туристичними функціями становить **актуальність** даного дисертаційного дослідження.

Таким чином, функціональні, просторові, господарські та інші зміни викликали необхідність розробки містобудівних документів із стратегії розвитку території.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Детальне ознайомлення з текстом дисертації Чижевської Л.О. дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до розкриття сутності принципів архітектурно-планувальної організації сільських поселень та територій з рекреаційною функцією є послідовним. Робота є добре структурована, територіально обґрунтована, виклад логічний, а предметне застосування науково-технічного понятійного апарату відповідає меті та завданням дослідження. Слід відмітити логічні переходи від пункту до пункту. Розділи супроводжує ілюстративний матеріал за темою, а на завершення - висновки.

Обґрунтованість висновків підтверджується грамотним використанням методів як авторських, так і запозичених, але пристосованих автором до предмету дослідження.

Детальний аналіз основних положень дисертації Чижевської Л.О. свідчить про її здатність виконувати подібні науково-пошукові роботи на високому теоретичному рівні, вмінні формулювати, аргументувати нові рекомендації та висновки.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та 16 додатків. Обсяг основної частини дисертації – 137 сторінок друкованого тексту. Робота ілюстрована 36 рисунками. Список використаних джерел містить 158 найменувань. Акти впровадження представлено на 10 сторінках.

Автореферат дисертації налічує 24 сторінки. Відповідає змісту дисертації.

Основні наукові положення, що характеризують новизну роботи, якість змісту і практичність запропонованих рекомендацій та висновків. У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, методи дослідження, наукову новизну; розкрито особистий внесок здобувача, практичне значення роботи та впровадження у практику проектування.

У розділі 1 «Аналіз науково-проектного досвіду розвитку сільських поселень з туристично-рекреаційними функціями» за результатами аналізу сучасної світової та вітчизняної практики розвитку рекреації в сільських поселеннях встановлено, що розвиток туризму у різні історичні періоди (стор.35) відбувався відповідно до існуючих на той період соціально-економічних умов. Зокрема, в Україні було визначено такі основні напрямки, як: «виїзний самодіяльний відпочинок» (XIX ст.):

«соціалізація» форм масового відпочинку населення (60-80 рр. ХХ ст.); «індивідуалізація» форм відпочинку (70-90 рр. ХХ ст.); «капіталізація» форм відпочинку (90 р. ХХ-20 р. ХХІ ст.).

Автором дисертаційного дослідження здійснено аналіз (стор.40÷50) проектної документації (понад 60 об'єктів), а також натурні обстеження сільських поселень (близько 30), розташованих у різних областях України (Івано-Франківська, Львівська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська).

Встановлено, що значний туристично-рекреаційний потенціал мають історичні населені пункти (понад 260 сільських поселень).

Проаналізовано та виявлено основні фактори, що впливають на розвиток туристично-рекреаційної сфери у сільській місцевості (стор.89÷93).

Запропоновано класифікацію ОТГ (стор.93) за критерієм організації туристично-рекреаційної діяльності; розширено типологію поселень з туристично-рекреаційними функціями: курортні та рекреаційні селища, агрорекреаційні села, туристичні поселення. Окремо – дачні та садівницькі поселення, котеджні селища та фермерські (хутірські) домогосподарства.

У розділі 2 «Методи визначення туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій і поселень» Чижевська Л.О. пропонує загальну методичку дослідження ресурсного потенціалу територій (стор.100,101); методичні рекомендації щодо оцінки (стор.107÷112) туристично-рекреаційних ресурсів сільських територій і поселень. Аналізує методичку економіко-містобудівного обґрунтування туристично-рекреаційного розвитку сільських територій.

Аналіз території із застосуванням засобів ГІС-технологій, проведений автором на картографічній основі (стор.113), дозволив конкретизувати територіальні ділянки ландшафту, які мають умови для розвитку сільської рекреації та туризму. Методами розрахунків рекреаційної (туристичної) ємності сільських територій (удосконалено автором) визначається кількість тимчасового населення (відпочиваючих, туристів) та допустимих рекреаційних навантажень, що дає можливість визначити ризики рекреаційної дигресії. За результатами оцінки туристично-рекреаційних ресурсів конкретної сільської місцевості можуть бути визначені ділянки оздоровчого, рекреаційного, природоохоронного призначення. Окрім того, здобувач визначає «рейтинг привабливості» (авторська інтерпретація, стор.109) даних територій для розвитку туристичних функцій: високий, середній, низький.

Позитивним є те, що дисертант вищеназвані методи супроводжує відповідними схемами та ілюстраціями. Запропонований метод «визначення рекреаційної ємності»

(стор.110,111) сільських територій автор розкриває за допомогою визначення показників «еколого-містобудівної та рейтингової оцінки».

Соціально-економічний аналіз розвитку туристично-рекреаційної сфери в умовах сільських територій і поселень свідчить про доцільність зміни структури соціальних потреб, про необхідність врахування ролі туристично-рекреаційних об'єктів, що підтверджує актуальність даного дослідження та відповідність завданням формування інноваційних систем розселення у межах об'єднаних територіальних громад (моделі просторово-планувальної організації, стор.113).

У розділі 3 «Наукові засади архітектурно-планувальної організації сільських територій та поселень з туристично-рекреаційними функціями» розкриваються принципи, моделі та прийоми планувальної організації сільських територій туристично-рекреаційного профілю. Здобувач пропонує застосовувати типологію сільських поселень введенням до переліку відомих містобудівних утворень (стор.127) «спеціалізованих» поселень – агрорекреаційні села, садово-дачні поселення, фермерські та хутірські домогосподарства. Одночасно доповнює класифікацію об'єднаних територіальних громад ознаками рекреаційно-туристичної діяльності за напрямком «стратегічного» та «оперативного» розвитку. Дисертант вважає, що стратегічні засади розвитку характеризують кількісні показники, а оперативний напрям розвитку пов'язаний із якісними показниками.

На основі аналізу світового та вітчизняного досвіду автор пропонує наукові принципи архітектурно-планувальної організації сільських територій та поселень (стор.128,129):

- принцип «збереження традиційного сільського розселення», сільського укладу життя та народних традицій, відродження історико-культурної ідентичності;
- принцип «резервування та цільового використання природно-культурних ресурсів», визначення параметрів земельних ділянок, перспективних для туристично-рекреаційної діяльності та їх цінність з точки зору збереження та охорони природного ландшафту;
- принцип «створення нових форм підприємництва», розширення системи спеціалізованих об'єктів обслуговування – національної кухні, художніх промислів, школи верхової їзди на конях тощо;
- принцип «формування екологічно сприятливого туристично-рекреаційного середовища», підвищення рівня комфорту сільських поселень, збереження об'єктів місцевого природно-заповідного фонду тощо.

Цікаво виглядає характеристика автора традицій в рамках принципу збереження традиційного сільського розселення. Чижевська Л.О. нагадує нам про церемонії та

ритуали привітання, толоки, супряги, особливості народного побуту та архітектури, українське національне вбрання, фольклор, що без сумніву становить дуже цінний туристичний потенціал місцевості (стор.129,131).

Автор визначає композиційні прийоми (стор.138) просторової організації рекреації та туризму у сільських місцевостей, а саме: розосереджений, кільцевий, лінійний, компактний, точковий, змішаний. Чижевська Л.О. ілюструє прийоми прикладами із практики проектування, будівництва та експлуатації об'єктів туристично-рекреаційного призначення (стор.138÷141, Коблевська об'єднана територіальна громада Миколаївської області, план розвитку Кременецького-Почаївського регіону, с. Нирків Тернопільської області, с. Самчики Хмельницької області, с. Великі Межиріччі Рівненської області тощо).

Викликає інтерес метод «сценарного підходу» (стор.142,143) організації просторових і візуальних зв'язків, який був застосований автором при розробці планувальних моделей формування туристично-рекреаційного середовища в умовах сільської місцевості. Сутність методу полягає у тому, яка віддаль має бути запроєктована для сприйняття атрактивного об'єкту відвідувачем. Автор пропонує шість «сегментів» - варіантів віддалі. Сегменти різняться кутом зору та віддаллю до об'єкту відвідання.

У роботі автор звертає увагу, що важливими є також прийоми «облаштування» туристично-рекреаційного середовища в умовах сільської місцевості. Це засоби «реновації» та «ревіталізації» об'єктів притягання туристів в умовах сформованого середовища (стор.145÷148, с. Підгірці Львівської області, с. Пархомівка Київської області тощо).

Дисертант стверджує, що аналіз науково-теоретичних досліджень та проектної практики показав, що:

- а) відсутня концепція комплексного розвитку сільських територій;
- б) формування сільської системи громадського обслуговування, яка має сезонний характер функціонування агропромислових та туристично-рекреаційних об'єктів, відбувається без врахування такої специфіки;
- в) не достатньо уваги приділяється спеціалістами з територіально-просторового планування питанню архітектурно-планувальної організації сільських територій та поселень;
- г) аналіз нормативно-правової бази містобудівного проектування свідчить про те, що спеціальних методичних рекомендацій щодо проектування туристично-рекреаційного середовища в умовах ОТГ – відсутній.

Автором представлено удосконалений варіант розрахунку показників «ефективності» експлуатації рекреаційних об'єктів у сільських умовах, де враховано: капітальні витрати на реконструкцію та ремонт існуючої забудови, «біфункціонального» житла та об'єктів громадського обслуговування тощо; термін окупності капіталовкладень; річний розмір прибутку тощо; соціально-економічне значення розвитку сільської рекреації та туризму та роль у підвищенні трудової зайнятості селян доходів населення; збільшенні місцевих бюджетів.

Враховуючи відсутність нормативно-методичних рекомендацій для проектування рекреаційного середовища в умовах ОТГ, автором розроблено пропозиції з включення окремих регламентів до діючих нормативних документів (ДБН.Б.1-1-21; ДБН.Б.2.2-12.2018; ДБН.Б.1-1-21:2017 тощо).

А також здобувач запропонувала вважати доцільним розвиток туристично-рекреаційної сфери у сільській місцевості для внутрішнього туризму як альтернативу існуючій міждержавній системі закладів відпочинку.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Однак поряд з високим рівнем обґрунтування переважної більшості положень і висновків слід відзначити дискусійний характер окремих питань дисертаційного дослідження Чижевської Л.О.:

1. Вважаю, що у формулюванні «мети дослідження» зайве включення «методичні рекомендації щодо комплексного проектування сільських територій і поселень». На мою думку, краще «рекомендації» звучали би у розділі «завдання дослідження».

2. У завданнях дослідження, а також у змісті відсутня позиція «рекомендації». Натомість у тексті дисертації та автореферату багато уваги приділяється саме «рекомендаціям».

3. У «науковій новизні» (стор.31, текст дисертації) присутній принцип «просторової трансформації». Проте у тексті автореферату та у розділі 3, пп. 3.1 відсутня інформація, що розкриває сутність вказаного принципу.

4. Термінологічному словнику бракує авторських термінів: асоціативна своєрідність, сценарний підхід (у контексті дисертації), сегментація (то саме), фермерська гостинність тощо.

5. Аналіз сучасної світової практики розвитку рекреації та туризму в сільських місцевостях слід систематизувати за схемою : зарубіжний досвід (континенти), вітчизняний. У тексті інформація подається у перемішку, що утруднює прочитання специфіки форм та методів організації туристично-рекреаційної діяльності у межах сільських територій і поселень.

Однак, висловлені зауваження та побажання не зменшують цінності даної роботи. Дисертаційне дослідження Чижевської Л.О. є добре структурованою, цілісною, завершеною науково-дослідною роботою, а отримані в ній результати вирішують задачі, які були поставлені у завданні даного дослідження, що розв'язують важливу наукову проблему у галузі містобудування та ландшафтної архітектури – принципи архітектурно-планувальної організації сільських територій та поселень з рекреаційно-туристичними функціями.

Таким чином, дисертаційне дослідження **Чижевської Лідії Олександрівни «ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ПОСЕЛЕНЬ З ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИМИ ФУНКЦІЯМИ»** відповідає вимогам до кандидатських дисертацій згідно п.п. 11,12,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» ДАК Міністерства освіти і науки України, а її автор **Чижевська Лідія Олександрівна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.04 – Містобудування та ландшафтна архітектура.

Доктор архітектури, доцент,
професор кафедри містобудування
НУ «Львівська політехніка»

Шульга Г.М.

Підпис доктора архітектури, *доцента* Шульги Г.М.
Вчений секретар НУ «Львівська політехніка»
к.т.н., доцент

«З а с в і д ч у ю»

Брилинський Р.Б.

“ ”